

Mieczysław Łozowski

Akademia Rolnicza w Szczecinie

UBEZPIECZENIA OBOWIĄZKOWE W ROLNICTWIE

Wieś i rolnictwo są tymi dziedzinami życia społecznego i gospodarczego, które w większości państw kapitalistycznych należą do sfery największej interwencji państwa i są elementem szeroko zakrojonej ochrony i polityki państwa.

W Polsce do 1990 r. cały majątek gospodarstw rolnych (tj. budynki mieszkalne gospodarcze, mienie ruchome, większość upraw, zwierzęta gospodarskie) był obowiązkowo ubezpieczony w Państwowym Zakładzie Ubezpieczeń. Ponadto ubezpieczeniem ustawowym była objęta odpowiedzialność cywilna rolników z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Zgodnie z uregulowaniami przewidzianymi w ustawie o działalności ubezpieczeniowej z lipca 1990, obowiązkowemu ubezpieczeniu podlegają tylko budynki w gospodarstwach rolnych oraz odpowiedzialność cywilna rolników z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego. Natomiast ubezpieczenie mienia ruchomego, upraw, zwierząt gospodarskich oraz ubezpieczenie budynków poza gospodarstwami rolnymi stały się ubezpieczeniami wyłącznie dobrowolnymi.

Zmiana zasad ochrony ubezpieczeniowej z ustawowej na dobrowolną spowodowała znaczny spadek liczby tych ubezpieczeń rolnych. Po 1990 r. obserwowano masowe rezygnacje rolników z tych ubezpieczeń, które stały się dobrowolne. Ochroną ubezpieczeniową objętych jest tylko około 5% upraw i około 10% pogłównia zwierząt. Część rolników nie wykupuje nawet obowiązkowego ubezpieczenia budynków. Nieco lepiej ma się sytuacja z mieniem ruchomym – według szacunków PZU SA ok. 15% rolników wykupuje to ubezpieczenie. Zmniejszeniu liczby dobrowolnych ubezpieczeń towarzyszy wzrost składki, co wynika z mechanizmów działania przebiegu ubezpieczenia, a co m.in. prowadzi do pogłębiającej się sprzeczności interesów. Brak ubezpieczeń jako czynnika produkcji wpływa niekorzystnie na stosunki produkcyjno-ekonomiczne na wsi.

Obecnie obowiązująca Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, określa m.in. zasady zawierania i wykonywa-

nia umów obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego i obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych, jak również sposób kontroli spełnienia obowiązku zawarcia umów ubezpieczeń, oraz konsekwencje niespełnienia tego obowiązku¹.

Do podstawowych zmian w warunkach ubezpieczenia należy zaliczyć m.in. obowiązek posiadania ubezpieczenia OC przez wszystkich posiadaczy gospodarstw rolnych (poprzednie uregulowania dotyczyły rolników prowadzących gospodarstwa rolne), zmiana wysokości sumy gwarancyjnej z 1 150 000 zł na 350 000 euro na każdego poszkodowanego w przypadku szkód na osobie, a w przypadku szkód w mieniu – 200 000 euro w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych. Ustawa wprowadziła również zmianę definicji gospodarstwa rolnego². Ubezpieczeniem OC rolników jest objęta odpowiedzialność cywilna rolnika oraz każdej osoby, która pracując w gospodarstwie rolnym w okresie trwania ochrony ubezpieczeniowej, wyrządziła szkodę w związku z posiadaniem przez rolnika tego gospodarstwa rolnego.

Tabela 1. Obowiązkowe ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego w latach 1997-2003

Opis	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Składka przypisana brutto (tys. zł)	22 468,2	24 879,8	26 886,0	29 252,5	31 368,6	32 661,3	32 050,6
Liczba polis	1 638 141	1 629 324	1 611 517	1 579 003	1 559 891	1 506 085	1 512 340
Średnia składka	13,72	15,27	16,68	18,53	20,11	21,69	21,19
Odszkodowania wypłacone brutto (tys. zł)	10 875,6	11 641,8	12 896,1	12 861,1	11 984,6	13 673,8	13 304,4
Liczba szkód		5 062	4 926	4 684	4 730	3 749	6 652
Szkodowość	48,40%	46,79%	47,97%	43,97%	38,21%	41,87%	41,51%

Zródło: opracowanie własne na podstawie raportów rocznych Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, publikowanych na stronach www.knuife.gov.pl.

Składka przypisana brutto z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych OC rolników wyniosła na koniec 2003 r. 32 050 637 zł i wzrosła o 5,29% (tj. o 229,06 mln zł) w stosunku do roku poprzedniego. Stały wzrost składki, postępujący od 1997 r. nie wynika jednakże ze wzrostu liczby ubezpieczonych podmiotów. Dane charakteryzujące ten obszar ubezpieczeń wskazują, że w okresie tym zmniejsza się liczba

¹ DzU 2003, nr 124, poz. 1152.

² Zgodnie z art. 2 gospodarstwo rolne – obszar użytków rolnych, gruntów pod stawami oraz sklasyfikowanych jako użytki rolne gruntów pod zabudowaniami, przekraczający łącznie powierzchnię 1,0 ha, jeżeli podlega on w całości lub części opodatkowaniu podatkiem rolnym, a także obszar takich użytków i gruntów, niezależnie od jego powierzchni, jeżeli jest prowadzona na nim produkcja rolna, stanowiąca dział specjalny w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych.

wystawionych polis, co ma oczywiście związek ze zmniejszającą się liczbą gospodarstw rolnych, ale jednocześnie następuje stały wzrost średniej składki.

Obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych jest ważnym instrumentem ochrony gospodarstw rolnych. Zgodnie z art. 67. 1. ustawy, z tytułu ubezpieczenia budynków rolniczych przysługuje odszkodowanie za szkody powstałe w budynkach na skutek zdarzeń losowych w postaci: ognia, huraganu, powodzi, podtopienia, deszczu nawalnego, gradu, opadów śniegu, uderzenia pioruna, eksplozji, obsunięcia się ziemi, tąpnięcia, lawiny lub upadku statku powietrznego. Należy zwrócić uwagę, że do zakresu obowiązkowego ubezpieczenia budynków ustawodawca nie włączył ryzyka trzęsienia ziemi.

Tabela 2. Obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych w latach 1997-2003

Opis	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Składka przypisana brutto (tys. zł)	162 813,9	208 132,9	234 116,0	253 110,3	281 523,6	291 767,6	290 995,9
Liczba polis	1 656 690	1 645 000	1 615 892	1 585 688	1 553 451	1 497 452	1 507 188
Średnia składka	98,28	126,52	144,88	159,62	181,22	194,84	193,07
Odszkodowania wypłacone brutto (tys. zł)	193 969,2	92 670,2	113 575,8	115 166,6	131 980,3	163 714,5	86 373,4
Liczba szkód		29 447	37 267	39 918	42 367	69 010	27 461
Szkodowość	119,14%	44,52%	48,51%	45,50%	46,88%	56,11%	29,68%

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów rocznych Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, publikowanych na stronach www.knuife.gov.pl.

Podobnie jak w obowiązkowym ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej rolników, w analizowanym okresie w ubezpieczeniu budynków od ognia i innych zdarzeń losowych, przy zmniejszającej się liczbie zawieranych ubezpieczeń, obserwujemy wzrost składki przypisanej brutto, która na koniec 2003 r. wyniosła 290 995 953 zł. Sytuacji tej towarzyszy stały wzrost średniej składki (liczonej jako relacja składki przypisanej brutto do liczby polis), wynikający nie tylko z podwyższania stawek taryfowych, ale będący również wynikiem zwiększania się sum ubezpieczenia budynków i budowli wchodzących w skład gospodarstwa rolnego.

Średnia wartość składki brutto w 2003 r. w obowiązkowym ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej rolników wyniosła 21,19 zł, co stanowi wzrost o 54,4% w porównaniu z 1997 r. Najwyższą dynamikę wzrostu zanotowano w ubezpieczeniach budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego. Średnia składka w tych ubezpieczeniach wzrosła w tym okresie o 96,4% (do 193,07zł).

Zakłady ubezpieczeń wypłaciły łącznie z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych rolnych 34 113 odszkodowań, z czego 27 461 wypłat z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń budynków oraz 6652 z ubezpieczeń OC rolników. Łączna wartość

wypłaconych w 2003 r. odszkodowań i świadczeń brutto z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych rolnych zmniejszyła się o 43,8% w stosunku do roku 2002, do poziomu 99 677,8 tys. zł

Tabela 3. Szkodowość w obowiązkowych ubezpieczeniach rolnych w latach 1997-2003 (w %)

Wyszczególnienie	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ubezpieczenie budynków	119,14	44,52	48,51	45,50	46,88	56,11	29,68
OC rolników	48,40	46,79	47,97	43,97	38,21	41,87	41,51

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów rocznych Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, publikowanych na stronach www.knuife.gov.pl.

Wskaźnik uszkodowości obowiązkowych ubezpieczeń budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych (liczony jako stosunek odszkodowań wypłaconych brutto do składki przypisanej brutto) zmniejszył się w 2003 r. o 26,43 pkt proc. w porównaniu z 2002 r. i wyniósł 29,68%³. Najwyższy wzrost wskaźnika zanotowano w ubezpieczeniach budynków w 1997 r. (119,14%)⁴. W ubezpieczeniu OC rolników wskaźnik ten zmniejsza się, a w ostatnich dwóch latach utrzymuje się na poziomie 41,5%. Jednakże biorąc pod uwagę rozszerzony ustawą z 2003 r. zakres odpowiedzialności objętej tym ubezpieczeniem, znaczny wzrost kosztów likwidacji szkód oraz wzrost postaw roszczeniowych u poszkodowanych, można się spodziewać w najbliższych latach pogorszenia wyniku technicznego tego ubezpieczenia⁵.

W rok po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, zgodnie z prognozą struktury i rozwoju rynku związanego z rolnictwem, zanotuje się niewielki wzrost popytu na ubezpieczenia obowiązkowe. Po 5 latach od wstąpienia Polski do UE popyt na ubezpieczenia obowiązkowe zacznie się zmniejszać w przybliżeniu o 1% rocznie. Będzie to spowodowane ogólnym spadkiem liczby gospodarstw wiejskich. Wzrost w pierwszym i następnym roku po akcesji będzie związany z realizowaniem obowiązku ubezpieczenia się, aby otrzymać dotację z UE. Generalnie z roku na rok będzie się systematycznie rozwijał rynek ubezpieczeń dobrowolnych, co jest związane z stopniowym wzrostem akumulacji kapitału przez rolnictwo. Prognozuje się, że wraz z akcesją wzrośnie popyt na ubezpieczenia dobrowolne o 3-5%, co będzie miało znaczący wpływ na rozwój ubezpieczeń rolnych w Polsce.

³ Zastosowana formuła wskaźnika nie uwzględnia bardzo istotnych pozycji, takich jak zmiana stanu rezerw na nie wypłacone odszkodowania i świadczenia brutto, zmiany stanu rezerw składek oraz rezerw na ryzyko niewygasłe brutto, które znacznie powiększają wartości wskaźników uszkodowości.

⁴ Z tytułu powodzi w 1997 r. ubezpieczyciele wypłacili około 1500 mln zł na łącznie oszacowane straty 3 mld dolarów USD, a w samym rolnictwie wartość szkód przekroczyła 2,5 mld zł.

⁵ Zgodnie z treścią art. 9 ustawy, umowa ubezpieczenia obowiązkowego odpowiedzialności cywilnej obejmuje odpowiedzialność cywilną podmiotu objętego obowiązkiem ubezpieczenia za szkody wyrządzone czynem niedozwolonym oraz wynikłe z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania.

THE OBLIGATORY INSURANCE IN AGRICULTURE

Summary

Country and agriculture are the spheres of communal and economical life, which in the better part of capitalistic states fall under the sphere of state intervention and are a part of the state politic and protection. Agriculture is peculiarly open to the ruining effect of unfavourable events, which, with their extent, cause natural disasters. The paper describes research of growing of obligatory agricultural insurances after year 1997 and shows a view of their progress.